

Genel Olarak Basın Hukuku

H. Serdar TABANOĞLU

GİRİŞ

Basınla ilgili en önemli ve normlar hiyerarşisi açısından en üstün maddeler Anayasada yer almaktadır. Anayasada; basın özgürlüğü, yayın yasağı, yayın toplatma, kişilere cevap hakkı tanınması gibi basınla ilgili temel hükümler bulunmaktadır. Basın Hukuku, geniş anlamıyla başta Anayasada olmak üzere, kanunlardaki görsel ve yazılı basınla ilgili hukuki düzenlemeleri içerir. Yazılı basın, gazete, dergi gibi “basılmış” eserler yoluyla yayım yapan basındır. Görsel basın ise televizyon veya internet gibi görsel araçlarla faaliyet gösteren basın şeklindedir. “İnternet” her ne kadar hem görsel hem de yazılı öğeler içerse de “basılan” bir yayım türü olmaması internet yayıncılığını yazılı basından ayırmaktadır. Hukukumuzda, Anayasa’dan sonra basınla ilgili temel ve önemli düzenlemeler içeren Basın Kanunu, hem basılı eserlerle ilgili, hem de televizyon veya internet gibi basılmış eserlerden ayrı bulunan görsel basınla ilgili sayıca çok az genel hükümler vazedirse de suç ve cezalar, sorumluluk ve görevler açısından sadece “basılmış eserlerle” ilgili düzenlemeler içermektedir. Zira Basın Kanununun 1. maddesindeki “*Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar.*” ifadesinden, Basın Kanununun basılmış eserlerle ilgili düzenlemeler içerdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Basın Kanununda öngörülen cevap ve düzeltmeye ilişkin hükümler, yazılardan dolayı kimin sorumlu olacağına ilişkin hukuki ve cezai sorumluluk maddeleri, suç ve cezalar, sadece basılmış eserleri kapsamaktadır.

Ayrıca bu düzenlemelere ilişkin maddelerin tümünün giriş kısmında “basılmış eserler” veya “sürelî yayımlar ifadesi” ile madde sınırlandırılmıştır. Bu nedenle Basın kanunu, kitap dergi, gazete gibi basılmış eserlerle yayım yapan basın açısından hükümler getirmekte-

dir. Gazetenin ulusal veya yerel olması, derginin sürelî veya süresiz olması ise Basın Kanununun uygulanmasında fark etmemektedir. Önemli olan basılmış eser olmasıdır. Fakat ülkemizde birçok örneği olan, bir gazetenin internetteki internet yayını, Basın Kanununa tabi değildir. O nedenle Basın Kanununda düzenlenen örneğin “cevap ve düzeltme” kurumu, bir gazetenin internet yayını için hiçbir hüküm ifade etmemektedir.

Yine Basın Kanununda düzenlenen yazılardan dolayı hukuki sorumluluk, gazetenin internet yayınındaki yazılar için aynen geçerli değildir. Hatta aşağıda ayrıntılarıyla görüleceği üzere —örneğin bir ulusal günlük sürelî gazetede yayımlanan bir yazıdan dolayı— ceza davası açma süresi, bu gazete yayını Basın Kanununa tabi olduğu için 2 ay ile sınırlıyken, aynı yazının o gazeteye ait internet sayfasında yayımlanması durumunda, internet yayını Basın Kanununa tabi olmadığı için genel hükümlere göre belirlenir. Bu nedenle Basın Kanunu, sadece basılmış eserlerle ilgili düzenlemeleri öngörmektedir.

Anayasa ve Basın Kanununu bir yana bırakırsak; televizyonlarla ilgili özel düzenlemeler, televizyon yayınlarıyla ilgili kurallar, suç ve cezalar; RTÜK kanununda ve bağlı yönetmeliklerinde bulunmaktadır. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ise, sadece internet yayınlarını ve buna ilişkin uyulması gereken kuralları düzenlemektedir. Bu kanunda, internet ortamında yapılan yayımlar ile ilgili tekzibin nasıl olacağı, hukuki sorumluluk, içerik sağlayıcısının ve yer sağlayıcısının tanım ve sorumlulukları, kısaca internete özgü hukuki durumlar düzenlenmektedir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki düzenlemelerden de doğal olarak basın yayım kuru-

luşları da sorumludur. Telifli bir yazıya veya eser mahiyetindeki tescilli bir fotoğrafa tanınan himaye doğal olarak basın kuruluşları açısından da geçerlidir. Bu nedenle FSEK'te düzenlenen suç ve cezalarda, basın kuruluşlarınınca ihlal edilebilecek ve bu nedenle sorumluluk gerektiren durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan Borçlar Kanunundaki ve Medeni Kanundaki özellikle kişilik haklarının korunması ve ihlaline karşı dava hakları da bu kapsamda ele alınabilir. Zira basın yayın kuruluşları kişilerin kişilik haklarını ihlal ettikleri zaman haklarında Medeni Kanunun ilgili maddeleri uyarınca tecavüzün men'i veya ref'i davaları, (MK, madde 23 vd.) veya BK 49 gereğince tazminat davaları (özellikle manevi tazminat) davaları açılabilir. Bu nedenle Medeni Kanundaki ve Borçlar Kanunundaki bazı düzenlemeler basın yayın kuruluşlarını da ilgilendiren maddelerdir.

Ayrıca, doğal olarak TCK'da da basın yayın kuruluşları açısından hükümler bulunmaktadır. TCK'da genellikle öngörülen suç tiplerinin basın yoluyla işlenmesi ağırlaştırıcı sebepler olarak sayılmıştır.

Genel olarak basın hukuku, tüm bu mevzuatlardaki gerek yazılı, gerek görsel basınla ilgili olan düzenlemelerin tümünü içermektedir. Anayasa, Basın kanunu, RTÜK mevzuatı, TCK, BK, MK, FSEK, 5651 Sayılı Kanun ve bazı diğer kanunlarda (örneğin Terörle Mücadele Kanunu) basınla ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.

Tüm bu basın hukukunu oluşturan kanun ve yönetmeliklerdeki maddeleri tek tek ele almayacağız. Genel olarak Basın Hukuku başlığının seçilmesi de buna dayanmaktadır. Sadece yayınlardan dolayı oluşan hukuki mesuliyet konusu, Basın Kanununda ve diğer kanunlardaki basın suçlarının neler olduğu ve cezai mesuliyet, cevap ve düzeltme müessesesi [tekzip] ile internet yayınlarının düzenlenmesi ile ilgili kanundaki bazı önemli başlıklara değinilecektir. Ayrıca basın yoluyla kişilik haklarına yapılan saldırıdan kaynaklanan maddi veya manevi tazminat davalarına da kısaca değineceğiz.

CEZA BÖLÜMÜ

Basitçe, basın yoluyla işlenen suçlar basın suçlarını oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle yazılı veya görsel bir ileti ile (gazetede, dergide, televizyonda, internette vs.) işlenen suçlar basın suçlarıdır. Bununla beraber Basın Kanununda düzenlenen ve basın kuruluşlarının uyması gereken kurallara uyulmaması halinde meydana gelecek suçlar da bulunmaktadır. (Örneğin küçük suç faili veya mağdurun kimliğinin açıklanması, mevkute beyannamesinin verilmemesi, yayını durdurulan bir yayına devam etme suçları vs.) Genel olarak bir suçun basın yoluyla işlenmesi suç için bir ağırlaştırma nedeni olarak öngörülmüştür. Örneğin hakaret suçunun yazılı veya görsel bir ileti ile işlenmesi hakaret suçu için bir ağırlaştırma sebebidir. Bunun gibi "özel hayatın dokunulmazlığını ihlal suçu"nun da basın yoluyla işlenmesi veya "haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu"nun basın yoluyla işlenmesi, bir "ağırlaştırma" sebebidir. Basının işlediği suçlar için ayrı ayrı suç tipleri yoktur, keza buna gerek de yoktur. Bir suçun oluşması için gereken unsurlar, basın yoluyla işlenmesi halinde de aynıdır. Basın yoluyla işlenmesi halinde sadece ağırlaştırıcı neden hükümleri uygulanır. Bu nedenle Ceza Kanununda basın yoluyla da işlenebilecek birçok suç tipi bulunmaktadır. Bununla beraber Basın Kanununda da özel olarak bazı maddeler düzenlenmiştir.

Önemli olan bir diğer nokta, Basın Kanununda düzenlenen suçlar; sadece basılmış eserlerle ilgilidir. Yani Basın Kanunu, sadece yazılı [basılmış] basının uymak zorunda olduğu konuları düzenler. Görsel basın (TV veya internet basını) Basın Kanununun düzenlediği konulardan değildir. Bu nedenle Basın Kanunu, sadece gazete, dergi, kitap gibi basılmış eserlerle ilgili düzenlemeleri öngörür. Fakat bir gazete için basın Kanununda öngörülen uyulması gereken bir düzenleme, televizyonlar için RTÜK kanununda düzenlenmiş olabilir.

Türk Ceza Kanununda düzenlenen ve basın yoluyla da işlenmesi mümkün olduğu için basın suçları olarak da karşımıza çıkan ve en çok karşılaşılan bazı suç maddeleri şu şekildedir:

Türk Ceza Kanunu İlgili Hükümleri

Basın faaliyetlerinin düzenlendiği 5187 Sayılı Basın Kanunu doğrudan doğruya “basın suçları”nı düzenlerken 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu “basın yoluyla da işlenmesi mümkün olan genel suçları” düzenlemektedir.

Hakaret

TCK 125: (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır...

(2) Fiilin, mağdur muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.

Haberleşmenin Gizliliğini İhlâl

TCK 132: (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlâl eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlâli haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın alenen ifşa eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Kişiler arasındaki haberleşmelerin içeriğinin basın ve yayın yolu ile yayınlanması hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.

Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması

TCK 133: (1) Kişiler arasındaki alenî olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerden biri işlenerek elde edildiği bilinen bilgilerden yarar

sağlayan veya bunları başkalarına veren veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini temin eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu konuşmaların basın ve yayın yoluyla yayınlanması hâlinde de, aynı cezaya hükümlenir.

Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl

TCK 134: (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlâl eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlâl edilmesi hâlinde, cezanın alt sınırını bir yıldan az olamaz.

(2) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.

Suç İşlemeye Tahrik

TCK 214: (1) Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kısmını diğer bir kısmına karşı silâhlandırarak, birbirini öldürmeye tahrik eden kişi, on beş yıldan yirmi dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Tahrik konusu suçların işlenmesi hâlinde, tahrik eden kişi, bu suçlara azmettiren sıfatıyla cezalandırılır.

Suçu Ve Suçluyu Övme

TCK 215: (1) İşlenmiş olan bir suçu veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama

TCK 216: (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması hâlinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanunlara Uymamaya Tahrik

TCK 217: (1) Halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik eden kişi, tahrikin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

Ortak Hüküm

TCK 218: (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. (Madde 213, 214, 215, 216, 217)

Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma

TCK 220: (1) Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması hâlinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

(8) Örgütün veya amacının propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Müstehcenlik

TCK 226: (1) a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,

b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,

c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,

d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,

e) Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,

f) Bu ürünlerin reklâmını yapan,

Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basının ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolünür.

(7) Bu madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Fiyatları Etkileme

TCK 237: (1) İşçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayan veya sair hileli yollara başvuran kimseye üç aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir.

İftira

TCK 267: (1) Yetkili makamlara ihbar veya şikâyette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği halde, hakkında soruş-

turma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idarî bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Fiilin maddî eser ve delillerini uydurarak iftirada bulunulması hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.

(9) Basın ve yayın yoluyla işlenen iftira suçundan dolayı verilen mahkûmiyet kararı, aynı veya eşdeğerde basın ve yayın organıyla ilân olunur. İlân masrafı, hükümlüden tahsil edilir.

Yargı Görevi Yapanı Etkileme

TCK 277: Bir davanın taraflarından birinin veya birkaçının veya sanıkların veya davaya katılanların, mağdurların leh veya aleyhinde, yargı görevi yapanlara emir veren veya baskı yapan veya nüfuz icra eden veya her ne suretle olursa olsun adı geçenleri hukuka aykırı olarak etkilemeye teşebbüs eden kimseye iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir. Teşebbüs iltimas derecesini geçmediği takdirde verilecek ceza altı aydan iki yıla kadardır.

Gizliliğin İhlali

TCK 285: “(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, soruşturma aşamasında alınan ve Kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğinin ihlali açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.

(2) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkraya hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.

(3) Bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, ceza yarı oranında artırılır.

(4) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak damgalanmalarını sağlayacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

Ses veya Görüntülerin Kayda Alınması

TCK 286: (1) Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs

TCK 288: (1) Bir olayla ilgili olarak başlatılan soruşturma veya kovuşturma kesin hükümlerle sonuçlanıncaya kadar savcı, hâkim, mahkeme, bilirkişi veya tanıkları etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Cumhurbaşkanına Hakaret

TCK 299: (1) Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Verilecek ceza, suçun alenen işlenmesi hâlinde, altıda biri; basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, üçte biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Kamusal Aşağılama Suçu

TCK 301: (1) Türklüğü, Cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Devletin yargı organlarını, askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

(4) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

Devlete Karşı Savaşa Tahrik

TCK 304: (1) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı savaş açması veya hasmane hareketlerde bulunması için yabancı devlet yetkililerini tahrik eden veya bu amaca yönelik olarak yabancı devlet yetkilileri ile işbirliği yapan kişi, on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Tahrik fiilinin basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

(2) Bu madde uygulamasında, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin güvenliğine karşı suç işlemek üzere oluşturulmuş örgütlerin doğrudan

veya dolaylı olarak desteklenmesi, hasmane hareket olarak kabul edilir.

(3) Bu maddede tanımlanan suçun işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Halkı Askerlikten Soğutma

TCK 318: (1) Halkı, askerlik hizmetinden soğutacak etkinlikte teşvik veya telkinde bulunanlara veya propaganda yapanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, basın ve yayın yolu ile işlenirse ceza yarısı oranında artırılır.

Devletin Güvenliğine ve Siyasal Yararlarına İlişkin Bilgileri Açıklama

TCK 329: (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklayan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye koymuşsa, faile on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Fiil, failin taksiri sonucu meydana gelmiş ise birinci fıkrada yazılı olan hâlde, faile altı aydan iki yıla, ikinci fıkrada yazılı hâllerden birinin varlığı hâlinde ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.”

Yukarıda maddeler olarak verilen bu suç tipleri, Türk Ceza Kanununda düzenlenen ve basın yoluyla işlenmesi de mümkün olan suçlardır. Maddelerin koruduğu yararlar ve suçların maddi veya manevi unsurları, yani maddelerle ilgili şerhler ayrı bir konudur.

Basın Kanununda düzenlenen ve sadece yazılı basın açısından düzenlenmiş bulunan suç maddeleri ise şu şekildedir:

Basın Kanunu'nda Düzenlenen Suç Tipleri

Yargıyı Etkileme

Madde 19: (1) Hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimse, iki milyar liradan elli milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda on milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda yirmi milyar liradan az olamaz.

(2) Görülmekte olan bir dava kesin kararlar sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili hâkim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlayan kişiler hakkında da birinci fıkrada yer alan cezalar uygulanır.

Cinsel Saldırı, Cinayet ve İntihara Özendirme

Madde 20: Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda iki milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda on milyar liradan az olamaz.

Kimliğin Açıklanmaması

Madde 21: Süreli yayınlarda;

a) 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre evlenmeleri yasaklanmış olan kimseler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin,

b) 01.03.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436'ncı maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların, (765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416 (Yeni TCK 103: Çocukların cinsel istismarı)—421 (Yeni TCK 103,105: Cinsel taciz)—423 —429, 430 (Yeni TCK 109: Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma)— 435 ve 436 (Yeni TCK 227: Fuhuş) maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların, (Cinsel Suçlar)

c) On sekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının,

Kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar adli para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda iki milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda on milyar liradan az olamaz.

Yeniden Yayım

Madde 24: Bir süreli yayında yayımlanmış haber, yazı ve resimleri kaynak göstermeksizin yeniden yayımlayanlar beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu eserleri, yeniden yayım hakkı saklı tutulmuş olmasına rağmen, süreli yayın sahibinin izni olmadan yeniden yayımlayanlar yirmi

milyar liradan kırk milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.”

Bununla birlikte, Basın Kanununda, süreli yayınlar açısından basınla ilgili düzenleyici hükümlerin yerine getirilmemesi ile ilgili suçlar da bulunmaktadır. Örneğın daha sonra değineceğimiz cevap ve düzeltme [tekzip] metninin mahkeme kararına rağmen yayınlanmaması veya usulüne uygun olarak yayınlanmaması suçu veya yazılı mevkutelerinin zorunlu bilgilerini göstermeme suçları veya yayını durdurulan bir yayının tekrar yayınına devam etmesi suçları bu kapsamdadır.

TCK ve Basın Kanununda aynı suçlara ilişkin maddeler de bulunmaktadır. Örneğın Basın Kanununun 19/1. maddesi soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmesi suçudur. Fakat bu suç Türk Ceza Kanunundaki 285. maddede de benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki madde de soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmesi suçu düzenlenmiş olsa da maddelerin metinleri, maddelerin unsurları farklıdır. Türk Ceza Kanununda, “soruşturmanın gizliliğini ihlal edenler” diyerek bu gizliliğın nasıl ihlal edilebileceğı açıkça düzenlenmemişken, Basın Kanununda ise daha ayrıntılı bir düzenleme söz konusudur. Bu gibi durumlarda hangi kanunun uygulanacağı tartışma konusudur. Bu suç nedeniyle özel kanun olan Basın Kanunundaki ilgili madde uygulanması ve buna göre dava açılması gerektiğine dair doktrinde yorumlar yapılsa da uygulamada TCK dikkate alınmakta, davalar TCK’ya göre açılmakta ve sonuçlandırılmaktadır. Bu suç nedeniyle BK’da para cezası öngörölmüşken (erteleme cari değıl) TCK’da hapis cezası (ertelenebilir) söz konusudur. Fakat TCK’daki düzenlemede suçun unsurları daha yoruma açık iken veya daraltılabilirken, BK’daki unsurlar daha geniştir.

Bir diğerkonu, TCK’da düzenlenmeyip Basın Kanununda düzenlenen ‘kimliğın açıklanması’ suçudur. (BK, madde 21) Buna göre 18 yaşından küçük suç failleri ve mağdurları ile 18 yaşından büyük olsa da cinsel suç mağdurlarının kimliğini açıklamak veya kimliğine ilişkin bilgiler vermek yasaktır. Bu kişilerin isimlerinin açıklanması yasak olduğı gibi fotoğraflarının verilmesi de yasaktır. Bu nedenle süreli yayınlarda görölen kişilerin yüzlerinin bantlanması veya mozaiklenmesi veya

fululanması, ayrıca isimlerinin ve soy isimlerinin rumuzlanması bu sebebe dayanır. Bu maddenin unsuru, olayın bir suç olması ve olayla ilgili [adli] bir soruşturma veya kovuşturma var olmasıdır. Bu soruşturma veya kovuşturma sonucunun bir önemi yoktur. Önemli olan konu nedeniyle bir soruşturmaya ve kovuşturmaya başlanılmış veya başlanacak olmasıdır. Bu nedenle örneğın bıçakla yaralanan küçüğün kimliğı, olay nedeniyle (büyük ihtimalle) yaralamadan dolayı bir soruşturma başlatılacağından yasaktır. Bu suç işleyen fail de küçüksen onun da kimliğı açıklanamaz. Fakat örneğın bir arsada açılmış ve üzeri kapatılmamış bir çukura düşerek yaralanan çocuğın kimliğinin açıklanması, eğer olay nedeniyle ilgililere adli bir soruşturma açılmamışsa serbesttir. Uygulamada savcılıklar küçüğün kimliğinin açıklanması durumuna girebilecek yayınlardan dolayı, ilk önce ilgili savcılığa müzekkere yazarak yayında bahsedilen konu ile ilgili bir soruşturma olup olmadığını tespit etmekte, gelen cevaba göre dava açmakta veya kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermektedirler. Bu suç, şikâyete tabi olmayan resen soruşturulabilen bir suçtur.

TCK’daki önemli ve sıkça karşılaşılan maddelerden birisi de 285/son da düzenlenen “damgalama” suçudur. Masumiyet karnesiyle de uyum arzederek bu madde, henüz suçluluğı ispatlanmamış kişilerin suçlu olarak damgalanmasının ve bu şekilde gösterilmesinin önüne geçilmesini öngörür. Bu maddeye göre suçun unsuru, “görüntü”dür. Bir yazıda, eğer şartları varsa hakaret suçunun oluşup oluşmadığı gündeme gelmektedir. Fakat görsel olarak da kişi suçlu imiş gibi gösterilebilir. Ancak, uygulamada ve özellikle Basın özgürlüğü de değerlendirildiğinde —örneğin adli yeden sorgudan çıkan şüphelinin görüntüsü, eli kelepçeli adliyeye polis zoruyla getirilen kişinin görüntüsü, gözaltına alınan kişinin görüntüsü— bu suç kapsamında değerlendirilmez. Zira bu tarz durumlarda haber verme hakkı durumu söz konusudur.

Yukarıdaki sayılan maddeler gereğince, basında yer alan bir haberden dolayı kimin cezai anlamda sorumlu olacağı meselesinde ise; Basın Kanununda cezai mesuliyeti düzen-

leyen 11. maddede cezai sorumluluğun kime ait olacağı belirtilmektedir:

Madde 11: Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur.

Sürelili yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur.

Sürelili yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir.

Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayıncının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur.

Yukarıdaki hükümler, sürelili yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanunda aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır.

Bu maddeye göre kural olarak cezai mesuliyet (basılmış eserlerde) eser sahibindedir. Eser sahibi Basın Kanun anlamında o eseri (yazı, haber, köşe yazısı, yorum vs.) yapan ve yazan kişiyi ifade eder. Yazı kime aitse doğal olarak o yazının cezai anlamda mesuliyeti, yani yazıda bulunan suç unsurları o kişiye aittir. Zaten bu, genel olarak ceza hukukunun temel yapısıyla da uyum içindedir. Fiili işleyen kişi, failin kendisidir.

Dikkat edilecek olursa bu madde, sürelili veya süresiz yayınlardaki yayınlara ilişkin suçlarla ilgili bir maddedir. Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile belli aralıklarla yayımlanmayan kitap, armağan gibi basılmış eserleri kapsamaktadır. Bu ne-

denle örneğin bir gazetede yer alan yazı veya bir dergide yer alan makale vs. kime aitse o kişi cezai olarak sorumludur. Fakat bazen basılmış bir eserde bir eserin sahibi belli olmayabilmektedir. Örneğin bir gazete haberinin altında o haberi kimin yaptığı anlamına gelen hiçbir isim yazmamaktadır. Bu gibi durumlarda cezai mesuliyet sorumlu müdür ile sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkiliye ait olmaktadır. Yani basılı bir eserde eserin sahibi belli değilse artık o eserden dolayı sorumlu (yazı işleri) müdürü ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olacaktır. Bu, her ne kadar fail ceza hukuku prensibi ile çelişiyor gözükse de mecburi bir duruma dayanmaktadır. Zira aksi durumda, eseri meydana getiren kişinin tespit edilememesi hali büyük oranda karşımıza çıkmaktadır.

Eseri kimin yazdığına dair maddi hiçbir delil elde edilememesi durumunda, ulusal bir gazetede yayınlanan bir haberi bile kimin hazırladığı tespit edilememektedir. İşte bu nedenlerle kanunkoyucu, eser sahibinin belli olmaması durumunda eser sahibini, sorumlu müdür ve onun bağlı olduğu yetkili olarak kabul etmektedir. Keza sorumlu müdür, tüm yazıların kontrolünü, denetimini yapan, yazıları hukuki anlamda yayına hazırlamakla sorumlu, bağlı olduğu yetkili ise sorumlu müdürün direktifleri doğrultusunda gazeteye yön veren üst düzey yetkili kişidir. Bu nedenle kanunkoyucu eser sahibinin olmadığı durumlarda, o eserin yayımına izin veren sorumlu müdürü ve yetkilisini sorumlu olarak almaktadır.

Netice olarak basılmış bir eserde, suç unsuru taşıyan bir yazıda, bu suçun sorumlusu eğer eser sahibi belli ise bu kişi, değil ise sorumlu müdür ve onun bağlı olduğu yetkilidir. Sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ise kanunda tam olarak tanımlanmamıştır. Örnekler verilerek gösterilmiştir. Genel yayın yönetmeni, yayın danışmanı, editör vs. olabileceği düzenlenmiştir. Teorik olarak sorumlu müdürün görüş ve önerilerini ilettiği, muhatap olduğu kişi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilidir.

Uygulamada günlük sürelili mevkuteler, bağlı buldukları basın savcılığına bu kişinin isim ve kimlik bilgilerini daha önceden bildirmektedirler. Sorumlu müdürün bağlı olduğu

yetkilinin kim olduğunu önceden açıklamış olabilmektedirler. Bu durumda sahibi belli olmayan bir eser nedeniyle açılan ceza davaları sorumlu müdür ile daha önceden savcılığa bildirilen sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkiliye karşı açılmaktadır. Zaten savcılık sorumluları re'sen tespit etmek durumunda olduğu için suç duyurusunda sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili yazılması yeterlidir. Ayrı olarak isminin yazılması zorunluluğu yoktur. Sorumlu müdür, künyede yazmak zorunda olduğu halde, yani bildirilmesi zorunlu olduğu halde, onun bağlı olduğu yetkilinin künyeye yazılması yükümlülüğu yoktur. Öncesinde bu kişinin mevkute tarafından ilgili savcılığa bu şekilde bildirilmemiş olması halinde, cezai sorumluluk sorumlu müdür ile onun bağlı olduğu kişinin tespit edilmesi, bu konumda olabilecek kişilerin ifadeye çağrılmaları sonucu, eğer kendilerinin bu kişi olmadıkları beyanı olur ise en üst düzey yetkilinin (genel yayın yönetmeni) sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili oldukları sonucuna varılır.

Eser sahibinin gösterilmesi, zorunlu bilgilerden değildir. O nedenle basılmış eserdeki bir eserin sahibi belli olmayabilir. İşte bu nedendir ki bu durumlarda sorumlu müdürün ve bağlı olduğu yetkilinin sorumluluğuna gidilir. Fakat eserde eser sahibi olarak görünen kişi, o eserde hiç alakalı olmadığını, böyle bir eseri hazırlamadığını beyan ederse bu durumda araştırılması, eser sahibinin kim olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu durumda uygulamada çokça karşılaşılr. Eser sahibinin hazırlayıp yazı işlerine gönderdiği bir yazı/haber, yazı işleri tarafından bazı yerleri değiştirilerek yayına hazırlanır. Bu durumda haberin cezai sorumluluğu, haberi gönderdiği halı üzerinden eser sahibine, değiştirilmiş bölümler açısından da sorumlu müdür ve bağlı olduğu yetkiliye aittir.

Basılmış eserler yoluyla işlenen suçların davalarının soruşturmalarının sonuçlandırılma süresi, günlük süreli yayınlar yönünden 2 ay, diğer yayınlar için 4 aydır. Örneğin bir günlük süreli gazetede (yerel veya ulusal fark etmez) bir yayının nedeniyle 2 ay içinde soruşturmanın bitmiş olması ve davanın açılmış olması gerekir. Bu iki ay dava zamanaşımı süresidir. Uzaması veya kesilmesi söz konusu değildir. Bu süre basına getirilen çok önemli bir kolaylıktır. Bu nedenle basında çıkan bir haber

nedeniyle suç duyurusu gecikmeli olarak verilirse muhtemelen soruşturma tamamlanamayacak ve dava açılmayacaktır. Bu hükmün bir diğer sonucu da bu suçlarla ilgili gerekli ve yeterli soruşturma yapılmadan dava açılması cihetine gidilmesidir. Şüphelinin gösterdiği delillerin çoğu toplanmadan, tanık anlatımları alınmadan, sadece şikâyet konusu haber incelenerek, hatta zaman zaman şüphelinin ifadesi dahi alınmadan dava açılmaktadır. Fakat şikâyete tabi olan suçlarda şikâyet dilekçesi yazının üzerinden 2 ay geçtikten sonra yapılırsa doğrudan kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir.

Basın Kanununda her ne kadar cezai mesuliyet maddesiyle eser sahibinin cezai sorumluluk sahibi olduğu öngörülse de Kanunun ilerleyen kısımlarında sistem bozulmaktadır. Bazı suçlar için kanun "yapımcı" veya "yayımcı", "yayınlayan", "yayımlayan" da sorumlu gibi ifadeler kullanmaktadır. Bu yayımcı veya yayınlayan gibi kavramlar her ne kadar kanunun baş kısmında açıklansa da suç tipleri kısmında kullanılan bu kavramlar sistematikçe uymamaktadır. Bu nedenle basın kanununda düzenlenen bazı suçlarda eser sahibi belli olsa bile, yine bu kanunun kavram karmaşası nedeniyle uygulamada hem eser sahibine hem sorumlu müdüre hem de bağlı olduğu yetkiliye birden dava açılmaktadır. Bu konuda bir yeknesaklık da bulunmamaktadır.

Basın suçlarının çoğu para cezasını öngörmektedir. Basın Kanununda öngörülen suçlardan dolayı açılan davalarda, hükmedilen hiçbir para cezası, ödenmediği takdirde hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilemez. Basın Kanunda düzenlenen suç tiplerinde öngörülen ceza, para cezası olduğu için açılan soruşturmalarda şüpheliye önce "ön ödeme" gönderilir. Suçun alt sınırı olan para cezasını ödeyebileceği ve bu şekilde davanın açılmayacağı bildirilir. Uygulamada bu önerinin kabul edilme oranı %1'lerdedir. Zira alt sınır da olsa öngörülen para cezaları miktarı fazladır. Ayrıca suçun işlenip işlenmediği takdire açık olduğundan da sanığın beraat etme ihtimali de bulunmaktadır. Sorumlu müdürün yargılandığı dava sonucu, sorumlu müdüre verilen para cezasından yayın sahibi şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken sorumludur, ancak cezai mesuliyeti yoktur. Fakat verilen para cezasının ödenmesinden sorumludur. Bu

düzenleme, sorumlu müdürlerin malvarlığını kaçırma veya bu konudaki kötü niyet ihtimalini bertaraf etmekte, para cezasının hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilmesi hükmünün suiistimalini önlemektedir. Ayrıca Basın Kanunu gereğince açılan davalarda, hükmedilebilecek ceza, sadece para cezasını öngördüğü için de CMK gereği sanığın mahkemece ifadesinin alınması da zorunlu değildir.

HUKUK BÖLÜMÜ

Bu bölümde, basın ve yayın yoluyla yapılan fiillerden dolayı oluşan hukuki mesuliyeti, açılacak davaları göreceğiz. Bu konu geniş bir konu olmasına rağmen biz genel olarak burada sadece yayınların hukuki sorumluluğunu ve bu konuda en çok karşılaşılan dava olan “kişilik haklarına saldırıdan kaynaklanan tazminat davaları”nı göreceğiz.

Hukuki Mesuliyet

Basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden dolayı oluşan hukuki mesuliyet Basın Kanununun 13. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 13: Basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddi ve manevi zararlardan dolayı süreli yayınlarda, eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisi, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde ise basımcı müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Bu hüküm, süreli veya süreli olmayan yayınlarda yayın sahibi, marka veya lisans sahibi, kiralayan, işleten veya herhangi bir sıfatla yayımlayan, yayımcı gibi hareket eden gerçek veya tüzel kişiler hakkında da uygulanır. Tüzel kişi şirketse, anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde en üst yönetici, şirket ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Zararı doğuran fiilin işlenmesinden sonra yayının her ne surette olursa olsun devredilmesi, başka bir yayınlara birleştirilmesi veya sahibi olan gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir surette değişmesi halinde, yayını devir alan, birleşen ve her ne surette olursa olsun yayın sahibi gibi hareket eden gerçek ve tüzel kişiler ve anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde üst yönetici, bu fiil nede-

niyle hükmedilecek tazminattan birinci ve ikinci fıkrada sayılanlarla birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Madde açık olmakla beraber bazı hususlara işaret etmekte fayda vardır. Gerek süreli, gerekse süresiz yayınlarda sorumlu müdürlerin veya yazı işleri müdürlerinin (eser sahibi olmamaları kaydıyla) herhangi bir hukuki mesuliyeti bulunmamaktadır.

Ulusal çapta yayın yapan yaygın süreli bir gazetede bir yayının hakkında kimlerin hukuken sorumlu olduklarını yukarıdaki madde ışığında şöyle sıralayabiliriz. İlk olarak eseri yapan kişi o eserden dolayı sorumludur. Eser sahibi, muhabir, köşe yazarı, editör olabileceği gibi bir başka kişi de olabilir. Gazete haberlerinde haberlerin altında veya üstünde yazan kişi haberi yapan kişi, eser sahibi olarak kabul edilir ve haberin hukuki sorumluluğunu üstlenirler. İkincisi, bu gazetenin sahibi olan kişi (gerçek veya tüzel) de yayınlardan dolayı hukuken sorumludur. Yayın sahibine imtiyaz sahibi de denir. Fakat eğer yayının sahibi bir tüzel kişi ise, bu şirket bir anonim şirket ise bu şirketin yönetim kurulu başkanı, eğer şirket anonim şirket değilse bu şirketin en üst düzey yönetici (genel müdür vs.) de yayınlardan dolayı hukuken sorumludur. Yayının sahibinin kim olduğu ise künyede belirtilir. Künye yoksa veya bu durum belirtilmiyorsa bu Basın Kanununda düzenlenen ayrı bir suça girmektedir. Zorunlu bilgileri göstermeme suçunu oluşturur. Bu nedenle her yayında bir künye bulunur ve künyede hangi hususların açıklanacağı da Basın Kanununda açıkça düzenlenmiştir. Bunların olmaması bir suçtur.

Maddeye göre, yayınlardan dolayı sorumlu olan bir diğer kişi, yayın sahibinin temsilcisidir. Kanun burada “ve varsa” diyerek yayın sahibi temsilcisinin olmayabileceğini de öngörmektedir. Buradaki yayın sahibi temsilcisi, ticaret hukukundaki temsilciden farklıdır. Yayın sahibi olan gerçek kişinin veya tüzel kişinin bir temsilcisi olabilir. Bu, künyede belirtilebilir. Künyede yayın sahibinin temsilcisi açıkça yazıyorsa bu kişinin kim olduğu anlaşılabilir olur ve yayınlardan dolayı hukuken sorumdur. Açılacak davalar bu kişiye karşı da yöneltilir. Fakat yayın sahibi temsilcisinin kim olduğu künyede yazmaya-

bilir. Ancak Basın Kanunu gereğince her mevkutenin yayını çıkartmadan önce bulunduğu yerdeki basından sorumlu savcılığa verdiği mevkute beyannamesinde eğer varsa yayın sahibinin temsilcisi yazmak durumundadır.

Bu kayıtlar açık olduğu için mevkutenin bağlı bulunduğu yer cumhuriyet savcılığından yayın sahibinin temsilcisinin kim olduğu (eğer künyede yazmıyorsa) sorulabilir. Hatta yayın sahibi eğer tüzel kişi ise, kanuna göre savcılığa verilecek beyanname, bu tüzel kişinin temsilcisi tarafından da imzalanır. Bu nedenle eğer bir yayının sahibi tüzel kişi ise, bu yayının sahibinin temsilcisi de (tüzel kişi temsilcisi) bulunmaktadır. Savcılığa verilen mevkute beyannamesinde yayın sahibi şirket adına beyannameyi imzalayan kişi yayın sahibinin temsilcisidir. Bu beyanname iki kişi tarafından imzalanır ve savcılığa verilir. Bunlar, yayının sorumlu müdürü ile yayın sahibi veya yayının sahibinin temsilcisidir.

Burada eser sahibinin belli olmadığı durumlar olabilir mi şeklinde soru akla gelmektedir. Evet, eser sahibinin belli olmadığı durumlar olabilir. Basılmış bir yayındaki haberde veya herhangi bir yazıda eser sahibi, —o yazıyı yazan kişi— belirtilmeyebilir. Yani eser sahibinin belli olmadığı durumlar olabilir. Bu gibi hallerde cezai mesuliyetin nasıl olduğunu yukarıda gördük. Sorumlu müdür ve onun bağlı olduğu yetkili, bu eser sahibi belli olmayan yazıdan doğrudan cezai anlamda sorumludur. Fakat hukuken böyle bir durum yoktur. Yani eser sahibi belli değil ise eser sahibi olarak hukuken sorumlu kişiler yoktur demektir. Bu durumda yayının sahibi ve diğer sorumlu olan kişiler sorumluluğu üstlenir.

Kural olarak hukuki sorumluluk taşıyan son kişi ise yayın sahibi bir anonim şirket ise bunun yönetim kurulu başkanı, başka şekilde bir şirket ise de bunun en üst düzey yetkilisidir. Bu kişinin kim olduğunu ticaret sicil kayıtlarından bakmakta fayda vardır. Künyede açıkça yayın sahibi olan şirketin yönetim kurulu başkanı yazmayabilir. Şirketin sembolik veya fahri veya onursal başkanı yazabilir. Bu kişinin aynı zamanda yönetim kurulu başkanı olması gerekmektedir.

Bu açıklamalar ışığında, örneğin ulusal ve günlük gazetelerin künyesinde geçen “imtiyaz

sahibi: ... Gazetecilik AŞ. adına Ali Ak” şeklindeki ifadeden yayının sahibinin “...Gazetecilik AŞ.” olduğu anlaşılır ve davalarda hasım olarak bu şirket gösterilir. Diğer gerçek kişi açısından durum ise, ticaret siciline bakılır, eğer o kişi bu şirketin yönetim kurulu başkanı ise bu kişiye karşı da husumet yöneltir.

Sorumlu müdürün (eser sahibi veya temsilci olması saklı) hukuki sorumluluğu yoktur. Sorumlu müdürün de hukuken sorumlu olduğuna dair Yargıtay kararları ise eski Basın Kanunu dönemine aittir. Eski kanunda sorumlu müdür de sorumlu idi. Fakat bu kural değişmiştir. Bunun dışında eğer bir şirket künyede yazdığı gibi yani aynen “Gazetecilik AŞ. adına Ali Ak” şeklinde dava edilirse husumet sadece şirket tüzel kişiliğine yöneltilmiş sayılır. ‘adına’ diye devam eden gerçek kişiye husumet yöneltilmemiş demektir. Yargıtay kararları bu yöndedir.

Şimdi bu konudaki davaları ve kanun maddelerini görelim. Hukuk davalarından kastımız, basın yolu ile kişilik haklarına hukuka aykırı saldırıdan kaynaklanan maddi veya manevi tazminat davaları gibi davalardır. Burada üzerinde duracağımız davalar sadece bunlardır. Bu davalar Medeni Kanunun ve Borçlar Kanununun ilgili hükümlerine dayanmaktadır.

Bu maddeler şu şekildedir:

I. Saldırıya Karşı

1. İlke

Madde 24: Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

2. Davalar

Madde 25: Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir.

Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir.

Davacının, maddi ve manevi tazminat istemleri ile hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı saklıdır.

Manevi tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmiş olmadıkça devredilemez; miras bırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez.

-

Davacı, kişilik haklarının korunması için kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilir.

3. Şahsi Menfaatlerin Haleldar Olması

Madde 49: (Değişik madde: 04/05/1988 - 3444/8. madde)

Şahsiyet hakkı hukuka aykırı bir şekilde tecavüze uğrayan kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat namıyla bir miktar para ödenmesini dava edebilir.

Hâkim, manevi tazminatın miktarını tayin ederken, tarafların sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate alır.

Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir tazmin sureti ikame veya ilave edebileceği gibi tecavüzü kınayan bir karar vermekle yetinebilir ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedebilir.”

Bu maddeler gereğince basın yolu ile kişilik haklarına saldırılan taraf, manevi zararının karşılanmasını veya şartları varsa maddi zararının karşılanmasını isteyebilir. Bu, en genel anlamda bir haksız fiil sorumluluğudur. Zira basın yolu ile işlenen bir fiil bulunmaktadır. Genel olarak haber hukuka uygun ise tazminata hükmedilmez, haber hukuka uygun değilse tazminata hükmedilir. Bir yayının hukuka uygunluk kriterlerini aşağıda göreceğiz. Öncesinde yetki konusunu ele alalım

Bu davalarda kural olarak (genel yetki kuralı) davalının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. Öte yandan MK25/son gereği davacının ikametgâhı da yetkilidir. Bu, kişilik haklarının ihlaline dayanan tartışmasız tüm davalar için geçerlidir. Hem davalının hem davacının ikametgâhı yetkilidir. Öte yandan “haksız fiil yetki kuralı gereği”, yayının dağıtıldığı tüm yerler de yetkilidir. Bu nedenle örneğin ulusal bir gazetede ki yayın nedeniyle tüm Türkiye

yetkili olabilmektedir. Fakat kişinin yetkiyi seçerken kötü niyetli olmaması gerekir. Örneğin kişi Ankara da ikamet ediyor, gazetesinin merkezi İstanbul ve tüm Türkiye'ye ulaşıyor ise kişinin davayı Ankara veya İstanbul'da açması mantıklı iken, örneğin bu davayı haksız fiilin işlendiği yer yetki kuralına dayanarak Hakkari'de açması (diğer şartları da varsa) kötü niyet olarak değerlendirilebilir. Fakat örneğin İstanbul'da hemen tüm mahkemelerde bu davayı açabilecektir. Bu durum kötü niyet olarak (ispat edilmediği sürece) algılanamaz. Her ne kadar bazı yerel mahkemeler ulusal bir gazete hakkında açılan davanın davacının veya davalının yerleşim yerinde açılmadığı durumlarda yetkisizlik kararı verse de bu kararlar Yargıtay'ca bozulmaktadır.

Yayının Hukuka Uygunluk Şartları

Bir yayın bu hukuka uygunluk sebeplerinden aynı anda hepsine birden sahip olmalıdır. Birisi açısından bulunan bir eksiklik yayını hukuka aykırı hale getirir. Bu şartların sınırı ve çerçevesi içtihatlarla belirlenmiştir. Kanunda bu konuda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Şimdi bir yayının hukuka uygun olması için gereken şartları Yargıtay içtihatlarıyla belirlediği şekilde görelim:

Güncellik

Yayın, sığağı sığağına, habere ulaşılır ulaşılmaz verilmelidir. Üzerinden zaman geçen, ortaya daha önce çıkmış bir olayın haberi daha sonra verilemez. Bu kural, basında “haber çekmeceye koyulmaz” şeklinde adlandırılır. Yayın, tamamen güncel olmalıdır. Öte yandan bir kişi hakkındaki güncel bir gelişme, o kişi hakkındaki daha önceki haberlerin/olayların hatırlatılmasını meşru kılabilir. Bu nedenle eski olaylar da yeni bir gelişmeyle tekrar duyurulması durumunda güncel hale gelir. Bir haberin verilmesinde birkaç günlük gecikme duruma göre güncelliğin yitirilmesi olarak değerlendirilmeyebilir. Burada, objektif bir kriter söz konusudur. Haber, makul süre içinde yayına hazırlanmalı ve bekletilmeden verilmelidir.

Gerçeklik

Bir haber, özü itibariyle doğru ve gerçek olmalıdır. Gerçeğe aykırı bir husus olmamalıdır. Fakat bu gerçeklik basında biraz daha farklı bir görünüm arzeder. Basının sorumlu olduğu gerçeklik "görünen gerçeklik"tir. Görünen gerçeklik, maddi ve kesin gerçeklikten farklıdır. Basın, o an için bilinen ve orta düzeydeki kişilerce kabul edilen gerçeklik temeli üzerinde haber yapabilir. Yani henüz tam olarak hakikatin bilinmediği hallerde maddi gerçeğin özünün ortaya çıkmasını bekleyeceği gibi basın kuruluşunun böyle bir arayışı da söz konusu değildir. Görünen gerçeklik, o an, yani haberin yayınlanma tarihi itibariyle haberin verilmiş biçimiyle gerçek olmasını ifade eder. Örneğin bir haberde "rüşvet aldığı iddia ediliyor" ifadesi var ise bu bilginin doğru olması gerçekten de böyle bir iddianın varlığının ispatlanmasına bağlıdır. Yoksa bu iddianın gerçekten de doğru olup olmadığı önemli değildir. Fakat bu iddianın, ciddi ve güçlü bir iddia olduğunun da ispatlanması gerekmektedir. Yani haberin verilmiş biçimi çok önemlidir.

Somut gerçek veya görünen gerçek, tam olarak ne olduğunun ortaya çıkarıldığı gerçektir. Örneğin ceza mahkemesi maddi [somut] gerçeği aramaktadır. İcra mahkemesi ise şekli gerçeği aramaktadır. Hukuk mahkemesi ise şekilde karışık olarak maddi gerçekliği aramaktadır. Bu gerçeklik kriterleri arasında basın ise "görünen gerçeklik"le sorumludur.

Görünen gerçeklik kriterinin çerçevesi, Yargıtay kararları ile çizilmiştir. Bu konuda Yargıtay kararları önemlidir. Gerçeklik, yayının hukuka uygunluk şartlarından en önemlisini oluşturur. Bu nedenle bu kriterin daha da anlaşılması için Yargıtay kararlarını incelemek önem taşımaktadır. Bu Yargıtay kararlarından önemlileri aşağıda sıralanmaktadır:

"... Gerek yazılı ve gerekse görsel basın somut gerçeği değil, o anda belirlenen ve var olan ve orta düzeydeki kişilerce de yayının yapıldığı biçimi ile kabul edilen olguları yayınlamalıdır. O anda ve görünürde var olup da sonradan, gerçek olmadığı anlaşılan olayların ve olguların yayınından basın sorumlu tutulmamalıdır." (YHGK, Müstekar)

"Basın objektif sınırlar içinde kalmak suretiyle olay ve konu ile ilgili olan, görünen, bilinen her şeyi araştırıp olayları olduğu biçimi ile ya-

yımlamalıdır. Buradaki gerçeklik somut gerçeklik olarak değil, o anda belirlenen ve var olan olayın haberin yapıldığı andaki belirli biçimine uygunluk şeklinde anlaşılmalıdır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2001/4-1000 K. 2002/25 T. 30.1.2002

"... O an için o olay veya konu ile ilgili olan, görünen bilinen her şeyi araştırmak, incelemek ve olayları olduğu biçimi ile yayınlamalıdır. Bu işlevi ile gerek yazılı ve gerekse görsel basın, somut gerçeği değil, o anda belirlenen ve var olan ve orta düzeydeki kişilerce de yayının yapıldığı biçimi ile kabul edilen olguları yayınlamalıdır. O anda ve görünürde var olup da sonradan, gerçek olmadığı anlaşılan olayların ve olguların yayınından basın sorumlu tutulmamalıdır." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2006/4-540 K. 2006/601 T. 27.9.2006

"... Yayının görünürdeki gerçeğe uygun olduğu anlaşılmalıdır. Burada söz konusu edilen görünürdeki gerçekliği, somut gerçeklik olarak değil; olayın, haberin verildiği andaki belirli biçimine uygunluk olarak anlamak gerekir. Haber yapıldığından sonra ortaya çıkan durumun (salt gerçekliğin) farklı oluşu, basının sorumlu tutulmasını gerektirmez." Yargıtay 4. Hukuk dairesi E. 2004/8482 K. 2005/1908 T. 28.2.2005

"... Gazetecilik hakkının sınırlarından ilkinin ve belki de en önemlisini oluşturan gerçeklik, haberin ve bir olaya dayanan eleştiride olayın gerçeğe uygun olmasını ifade eder. Ancak buradaki gerçekliğin somut gerçeğe değil olayın haberin verildiği andaki belirli biçimine uygunluk şeklinde anlaşılması gerekir. Yayının ancak olayın maddi gerçekliği saptandıktan sonra verilebileceği kabul edilecek olursa haber vermek hakkı sınırlandırılmış olur." Yargıtay 4. Hukuk dairesi E. 2004/15608 K. 2005/12339 T. 17.11.2005

"... Yayının, ancak olayın maddi gerçekliği saptandıktan sonra verilebileceği kabul edilecek olursa, haber verme hakkı sınırlandırılmış olur. Çünkü maddi gerçeğin ortaya çıkarılması zaman alır. Gazeteci, maddi gerçeği araştırmak ve ortaya çıkarmak göreviyle yükümlü değildir." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2002/4-480 K. 2002/519T. 12.6.2002

"... Gerçeklik olayın varlığının gerçek olması anlamına gelir. Yayının ancak olayın maddi gerçekliği saptandıktan sonra verilebileceği kabul edilecek olursa, haber verme hakkı sınırlandırılmış olur. Gazeteci maddi gerçeği araştırmak ve ortaya çıkarmakla yükümlü değildir. O nedenle yayının habercilik ilkelerine uygun olduğunun kabulü ile davanın redded-

dilmesi gerekirken, kısmen de olsa kabul edilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.” (4. HD.22.05.01-1638/5360)

“Basının sorumluluğu görünen gerçeklikle sınırlı olup, gazeteciden bir Cumhuriyet Savcısı gibi olayı tüm yönleriyle araştırması, kesinleşen bir mahkeme kararından sonra haber yapması beklenemez. Haberin kesinleşen bir mahkeme kararından sonra verilebileceği kabul edilirse, bu durumda da haberin güncel olmadığı iddia edilecektir.” Yargıtay 4. HD. 03.02.1983 11527-1087

Basın maddi gerçeği araştırıp bulduktan sonra yayımlamak zorunda olmadığından, olayın görünen gerçekliğe uygunluğunun kanıtlanması basını sorumluluktan kurtaracak bir olgudur. Şu durumda, istemin tümünden reddedilmemiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir. Yargıtay 4. Hukuk dairesi E. 2003/2507 K. 2003/7042 T. 13.5.2004”

Özle Biçim Arası Denge (Sergilenişin Dengeli Oluşu)

Bu, esasında “biçimsel” de bir koşuldur. Yayın içerisinde kişilik haklarına saldıran bir kelimenin olmamasını, yayının üslubunun hukuka uygun, sergilenişinin dengeli olmasını ifade eder. İçerik ile biçim birbiriyle uyumlu olmalı, kullanılan kelimeler içerikte anlatılan olay açısından normal karşılanacak kelimeler olmalıdır. Bu ilke, ifade edilmek istenen konunun, onu ifadede kullanılan araç ile uyumluluğunu ifade eder. Yayında eleştiri hakkı kullanılabilir ama bu eleştiri ölçüyü kaçırırsa (ki ölçüyü kaçırma içerik ile beraber değerlendirilir) yayının sergilenişi dengeyi yitirir.

Bu anlamda, eleştirilen kişinin konumu ve mevkii de önem taşır. Kamu görevlileri, üst düzey yetkililer, toplumda tanınan kişiler eleştiriye daha açık olmalıdırlar. Bu anlamda bu kişiler açısından öz ve biçim arası denge kriteri daha geniş, esnek değerlendirilir. Veya sanatçılar, politikacılar, velhasıl toplumun bir şekilde tanıdığı kişiler bu gruba dâhildir. Yani özle biçim arası dengenin aşılmayıp aşılmadığı açısından kişinin konumu, konunun önemi dikkate alınır

Kamusal Yarar (Toplumsal İlgı)

Yayın, kamusal yarar doğrultusunda yapılmalıdır. Yayınlanmasında hiçbir yarar bulunmayan, hiçbir amacı olmayan yayınlar kamusal yarara uygun yayınlar değildir. Fakat bu kriter bu açıdan geniş değerlendirilir. Halkın haber alma ihtiyacı doğrultusunda okumak isteyeceği yayınlarda toplumsal yarar bulunmaktadır. Magazin haberlerine, spor haberlerine karşı bu açıdan toplumsal ilgi bulunabilir. Bu ilkenin ilk görünümü bu şekilde, “toplumsal ilgi” anlamındadır. Yani verilen bir haberi halkın bilmek istemesi ve haber değeri oluşu anlamında kullanılır.

Bu ilkenin diğer bir görünümü ise, “üstün kamusal yarar” durumudur. Bazı durumlarda bir yayın bazı noktalar itibarıyla hukuka aykırı gözükse de yayında üstün bir kamu yararının bulunduğu hallerde basın özgürlüğüne üstünlük tanınır. Bu durumlarda kişilik hakları ile kamu yararı ilkesi çatışır ve tercih kamu yararından yana kullanılır. Fakat bu durum, yayında ciddi manada kamusal yarar olması durumuna bağlıdır. Bu durumlarda kamu yararı düşüncesi, kişilik haklarına karşı tercih edilir.

Bu ilkeler genel olarak yayınların hukuka uygunluk şartlarıdır. Fakat ifade hürriyeti, basın özgürlüğü, halkın haber alma hürriyeti ve basının haber verme hakkı gibi kavramlar da yayınların hukukilik denetimi açısından önemlidir. Basın özgürlüğü anayasal güvence altındadır. Bu noktada basının sert eleştirilerde bulunabileceği gözetilmelidir. Bununla birlikte basın yukarıdaki sınırlar çerçevesinde kışkırtma ve abartmaya dahi başvurabilecektir.

Yayının hukuka uygunluk şartları yukarıda anlatıldığı gibidir. Bununla birlikte “eleştiriler”de esas olarak bu ilkeler geçerlidir. Yani eleştiri de gerçek bir olay veya olgudan yola çıkarak yapılmalı, eleştirinin kabul ettiği maddi olguların varlığı doğru olmalı, konunun önemi ve yapılan işleme göre yapılan eleştiri dozajı uyumlu olmalı (özle biçim arası denge)dir. Farklı olan ise eleştirilerde AİHM'nin verdiği kararlar ve ifade özgürlüğüne dair gelişmelerdir.

Yukarıdaki ilkelerden başka, yayının hukuka uygunluk şartlarından olan diğer yan ilkeler de bulunmaktadır. Bunlardan biri, “karşılıklılık”, [mütekabiliyet] ilkesidir. Yayın yoluyla taraflar arasında karşılıklı bir “atışma” varsa yayın

yoluyla hukuka aykırı Şekilde kişilik haklarına saldırılırsa ve karşı taraf da aynı Şekilde buna cevap verirse duruma göre bu yayınlardan dolayı tazminat verilmeyebilir. Bunun uzantısı olarak, kişi yaptığı haksız ve kusurlu hareketlerle kendisine yapılacak sert eleŐtirilere davetiye çıkarmıŐsa, kendisine karşı yapılacak yayınlara sebebiyet vermiŐse bu durum da değerlendirilir.

Bir diğer ilke, “yansıma yoluyla manevi tazminatın geniŐletilemeyeceđi” ilkesidir. Buna göre, bir yayından doğrudan doğruya zarar gören kişi tazminata hak kazanır. Kişinin kişilik haklarına yapılan saldırıdan dolayı saldırıya uğrayan kişinin yakınları, kural olarak dava açamazlar. Zira manevi tazminat isteme hakkı, doğrudan saldırıya uğrayan kişiye tanınan bir haktır. Ayrıca kişilik hakları, Őahsa sıkı sıkı bağlı olan haklardan olduğu için mümeyyiz küçüklere karşı yapılan manevi saldırılarda doktrinde doğrudan mümeyyiz küçüklerin dava açabileceği görüŐü hâkim olduğundan; mümeyyiz küçüklerin bu konuda açacakları davalarda hem küçüğün velisinin, hem de küçüğün imza ve onayı doktrinindeki itirazları bertaraf edecektir.

Ayrıca daha önce de değinildiği gibi, “ta-rafların konumu ve mevkii” de önemlidir. Siyasi kişilerin, politikacıların, üst düzey kamu görevlilerin eleştiriye daha anlayıŐlı olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bunun yanında sanatçıların, mağazin basınının önde gelen Őahsiyetlerinin mağazin haberlerine karşı daha anlayıŐlı olma mecburiyetleri bulunmaktadır. Bu veya buna benzer durumlar tamamen bir yazıyı hukuka uygun hale getirmeyen fakat yayındaki bazı aŐırılıkları tolere edebilecek durumlardır.

Bir diğer husus, “yayında değinilen konunun önemi”dir. Konunun kamusal yarar taşıyan boyutu olması durumunda yayın lehine, yani basın özgürlüğü lehine yorum yapılmaya çalıŐılır. Tüm ilkelerden sonra, her yayın kendi somut ve zgn duruma göre değerlendirilmelidir.

Basın yolu ile kişilik haklarına saldırıdan kaynaklanan tazminat davalarını kısaca gördükten sonra bir başka önemli kurum olan tekzip kurumunu irdeleyelim:

Tekzip (Cevap ve Düzeltme) Müessesesi

Tekzip, basılmış eserlerdeki gerçeğe aykırı bilgilerin veya kişilerin onur ve Őereflerine saldırıan ifadelere karşı cevap verme hakkını içerir. Tekzip Basın Kanununun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Madde metni Şu Şekildedir:

Düzeltme ve Cevap

Madde 14: Süreli yayınlarda kişilerin Şeref ve haysiyetini ihlal edici veya kiŐilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı Şekilde yayımlamak zorundadır.”

Düzeltme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilir. Düzeltme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamaz. Düzeltme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevap otuz satırı geçemez.

Süreli yayının birden fazla yerde basılması halinde, düzeltme ve cevap yazısı, düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına sebebiyet veren eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır.

Düzeltme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan srenin bitiminden itibaren, birinci fıkrâ hükümlerine aykırı Şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren on beş gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hakiminden yayımın yapılmasına veya bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hakimi bu istemi  gün içerisinde, duruŐma yapmaksızın, karara bağlar.

Sulh ceza hakiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam  gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına hakim tarafından karar verilmesi halinde, birinci fıkradaki süreler, sulh ceza hakiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten, itiraz edilmişse yetkili makamın kararının tebliği tarihinden itibaren başlar.

Düzeltilme ve cevap hakkına sahip olan kişinin ölmesi halinde bu hak, mirasçılardan biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, birinci fıkradaki iki aylık düzeltme ve cevap hakkı süresine bir ay ilave edilir.

Bu madde gereğince, tekzip yayımlatabilmek için gerekli prosedürler şu şekildedir:

- Bir yayında gerçeğe aykırı bir husus veya şeref ve haysiyete bir saldırı varsa bu durumun tekzip yoluyla düzeltilmesi için, ilk önce yayının sorumlu müdürüne başvurularak durum anlatılır ve hangi haber nedeniyle tekzip hakkının kullanılmasının istendiği ayrıntılı olarak bildirilir ve sorumlu müdüre yayımlanmasını istenen tekzip metni gönderilir. Bu gönderim daha sonra ispatlanması gerekeceğinden noter yoluyla ihtarname gönderilmesi faydalı olur. Noter marifetiyle ihtarname, sıhhat şartı değil ispat şartıdır.
- Bu bildirim sorumlu müdür aldıktan sonra günlük süreli yayınlarda 3 gün içinde yayımlamak durumundadır (diğer yayınlar için öngörülen farklı süreler maddede açıkça belirtilmiştir). Bu aşamada tekzip metninin yayımlanması zorunlu değildir. İsterse yayımlanmayabilir. Yayınlanacak bir tekzip metni, ona neden olan haber/yazı ile aynı sayfada, aynı puntolarla ve aynı sütunda olmalıdır.
- Eğer sorumlu müdüre gönderilen tekzip metni, kanunda belirtilen süre içinde yayımlanmaz ise 15 günlük süre içerisinde Sulh Ceza mahkemesine başvurularak tekzip metninin yayımlanması istenir. Bu süre kamu düzeninden olduğu için geçtiği durumlarda tekzip talebi reddedilir.
- Sulh Ceza mahkemesinin verdiği karara karşı, karar aleyhine olan taraf Asliye Ceza Mahkemesi nezdinde itiraz edebilir. Bu itiraz acele itirazdır ve 7 gün içinde yapılması gerekir. Asliye Ceza Mahkemesinin kararları kesindir fakat karar Yargıtay'da incelenmediği için kanun yararına bozma yoluna gidilebilir. Bu şekilde eğer tekzip metninin yayımlanması kararı kesinleşirse belir-

tilen sürelerde yayında tekzip metninin yayımlanması gerekir.

Tekzip talebi mahkeme önüne geldiği zaman, dosya üzerinden acele bir şekilde inceleme yapılır ve hemen karar verilmesi gerekir. Tarafların dosyaya sunduğu delil ve gazete örnekleriyle yetinilir. Tarafların delillerinin toplanması mümkün değildir. Fakat bazen uygulamada hatalı olarak başvuru tarafından dosyaya sunulmayan gazete örnekleri yayıncı kuruluştan istenmektedir. Yetkili mahkeme tekzip talebinde bulunan kişinin ikametgâh yeridir.

Önemle belirtmek gerekir ki, tekzipin kabulü kararları, tekzip neden olan yazının/haberin hukuka aykırı olduğunu tespit etmezler. Bu tekzip kabul kararları, kişinin cevap hakkının doğduğunu ve bunun kullanılmasını gerektirdiğini tespit ederler. Cevap hakkının doğması ilkesi ile yayının hukuka aykırı olması ilkesi birbirinden farklıdır. Tekzip yargılaması, acele ve dosya üzerinden yapılır. Taraflara delil sunma hakkı, tanık dinletme hakkı, açıklama yapma hakkı verilmez. Oysaki haberin hukuka uygunluğu tüm bunların yapılacağı komple bir yargılama ile ortaya çıkar. Bu nedenle tekzip kabul kararları veya red kararları, aynı haber nedeniyle açılan kişilik haklarının ihlali iddiasına dayanan davalarda delil olamazlar.

Öte yandan ceza hukuku ile de şöyle bir ilişkisi vardır: Bir haberin sadece gerçeğe aykırı oluşu tek başına hakaret suçunun oluşmasına sebep olmayabilir. Ama bu durum tekzip hakkına başvurmak için yeterlidir. Uygulamada Basın Savcılıkları, tekzip hakkına başvurulmadığı zaman, konunun tekziple düzeltilebileceği gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararları verebilmektedirler.

Tekzip metninin mahkeme kararına rağmen yayımlanmaması veya usulüne uygun olarak yayımlanmaması bir suçtur. Fakat bu da Basın Kanununda düzenlenen bir suç olduğu için dava açma süresi sınırlıdır (günlük süreli yayında suç tarihinden itibaren 2 ay). O yüzden bu konudaki şikâyetin bir an evvel yapılması gerekir. Bu, bir şekli suçtur. Kararın doğruluğu, yanlışlığı tartışılmaz. Karara uyulup uyulmadığı tespit edilir ve ona göre bir karar verilir.

İnternet Yayınları Hakkında

İnternet yayınları basılmış eserlerden farklı bir özellik arzeder. İnternet yayını, o yayının içeriğini hazırlayan gazete veya dergi gibi basılmış bir mevkuteye ait bir site de olsa Basın Kanununun hükümlerine tabi değildir. Zira basılı bir eser değildir. Bu nedenle tezkip açısından Basın Kanunundaki tezkip kuralları değil 5651 sayılı Kanundaki özel düzenlemeler geçerlidir. Tezkip açısından esasında pek farklı bir durum yoktur. Farklılıklar, tezkip başvurusunun burada sorumlu müdüre değil, içerik sağlayıcısına (sitenin içeriğini oluşturan kişi veya kurum) yapılmasıdır. Yayınlanma kararı olursa eski yayın 2 gün içinde siteden kaldırılır yerine 15 gün yeni içerik yayınlanır. Yeni içeriğin yayınlandığı ilk gün bu içerik ana sayfadan, diğer 14 gün arşiv kısmında, ilgili yerde yayınlanır.

Ceza hukuku açısından da pek bir farklılık yoktur. Fakat burada yine Basın Kanunu uygulanmayacağı için internette yer alan bir haber nedeniyle dava açma süresi yoktur. Bu nedenle gazetede yer alan bir haber hakkında 2 ay sonra dava açılmazken, aynı haber internette o gazetenin internet sitesinde de (arşivi kısmında olsa bile) yayınlanıyor ise 2 ay geçse de dava açılabilir. Bu, çok önemli bir farklılıktır. Fakat bu konuda özel bir şikâyet aranır. Suç duyurusunda internet sayfasında yayınlandığı yerin ve linkinin gösterilmesi istenir.

Hukuk davaları açısından da değinecek olursak hukuk davaları içerik sağlayıcısına ve varsa eserin sahibine karşı açılması gerekir. Burada önemli bir husus, internet içeriği zamanlaşımı açısından tartışmalı bir haldedir. Haber tarihi eski olsa da arama motorlarında veya sitenin arşiv kısmında habere ulaşılabilirdiği için zamanlaşımı süresinin 1 yıl ile sınırlı olmadığına dair görüşler ve aksi görüşler bulunmaktadır. Bu konuda kanunda bir düzenleme yoktur.

SONUÇ

Çok genel ve özet olarak basın hukuku ile ilgili özellikle de basılmış eserlerle ilgili genel düzenlemeler bu şekildedir. Basın Hukukunda eserlerin hukuksal açıdan değerlendirilmesi büyük önem taşır. Takdir alanı geniştir. Bir

tarafıta kişilerin şahsi hakları, diğer tarafıta basın özgürlüğü bulunmaktadır. Eserin terazinin hangi noktasında bulunduğunun tespiti önem arz etmektedir ve bu her zaman kolay olmayabilir. Fakat mümkün olduğunca objektif olarak belirlenen kriterler hâkime takdir hakkını kullanırken yardımcı olmaktadır. Bu anlamda Basın Hukuku, çok teknik düzenlemeleri içeren, şekli bir alan değil, mahkeme kararları ile çerçeveleri belirlenmiş, yoruma açık bir alandır. Basın, özelliği itibariyle "hızlı" olduğu için bu kanun kapsamındaki süreler de kısadır.

Görsel basın denilen televizyon ve uydu yayınları hakkındaki mevzuat da en genel anlamda Basın Hukuku kapsamındadır. Fakat Basın Kanunu, sadece basılı eserleri kapsamaktadır. Bu alanla ilgili düzenlemeler RTÜK mevzuatında bulunmaktadır. Bu nedenle gerek davalara ilişkin gerekse tezkibe ilişkin RTÜK mevzuatında televizyon yayınlarına özgü yol ve yöntemler bulunmaktadır. Örneğin televizyon yayınları nedeniyle yapılacak tezkip istemlerinde tezkip isteğini ilk önce başka bir kişiye yapmadan, ihtarname göndermeden çok kısa bir süre içinde doğrudan ve sadece Ankara mahkemelerinden bu konuda bir karar istenmesi lazımdır.

Kaynakça

- Sahir Erman-Çetin Özek, *Açıklamalı Basın Kanunu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
- Erol Çetin, *Basın Hukuku*, 4. baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.
- Erol Çetin, *Hakaret Suçları*, 2. baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2007.
- Mustafa Reşit Karahasan, *Tazminat Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul 1996.
- Erhan Günay, *Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Basında Sorumluluk*, Seçkin Yay., Ankara 1999.
- M. Ahmet Kılıçoğlu, *Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk*, 3. baskı, Turhan Yay., Ankara 2008.
- Ali Parlar-Muzaffer Hatipoğlu, *Ceza Hukuku ve Özel Hukukta Hakaret Suçları ve Tazminat Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2008.
- Yaşar Salihpaşaoğlu, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Seçkin Yayınları, Ankara 2007.